HUDUDLARDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH VA TURMUSH FAROVONLIGINI YUKSALTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Djurayeva Ruxsora Nematilloyevna
Buxoro davlat universiteti, Iqtisodiyot kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya.

Mazkur tezisda hududlarda aholi bandligi va turmush farovonligini oshirishning o‘zaro bog‘liqligi, ushbu jarayonga ta’sir etuvchi iqtisodiy hamda institutsional omillar ko‘rib chiqiladi. Hududlar kesimida mehnat bozori ehtiyojlari, kichik biznes, kasbiy tayyorgarlik va mahalliy infratuzilma o‘rtasidagi aloqalar tahliliy yondashuv asosida yoritiladi. Hududiy bandlik siyosatini takomillashtirish yuzasidan amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: bandlik, turmush farovonligi, hududiy iqtisodiyot, mehnat bozori, kichik biznes, daromad, kasbiy ko‘nikma, hududlar.

Kirish.

Aholi bandligini ta’minlash va turmush farovonligini oshirish hududiy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi. Bandlik faqat ish o‘rinlari soni bilan emas, balki mehnat unumdorligi, ish haqining barqarorligi, mehnat sharoiti va daromadlarning yetarliligi bilan ham tavsiflanadi. Shu sababli hududlarda yangi ish o‘rinlarini yaratish bilan birga, ularning sifati va uzoq muddatli barqarorligiga e’tibor qaratish zarur. Hududlarda qishloq xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish, turizm, hunarmandchilik va kichik tadbirkorlik kabi yo‘nalishlar aholi daromadlarini diversifikatsiya qilish uchun muhim imkoniyatlarni taqdim etadi.

Tadqiqot maqsadi va usullari.

Tadqiqotning maqsadi hududlarda aholi bandligi va turmush farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘nalishlarini asoslashdan iborat. Tezisda tizimli yondashuv, taqqoslash, mantiqiy umumlashtirish va omillar o‘rtasidagi bog‘liqlikni konseptual tahlil qilish

usullaridan foydalanildi. Mazkur ish empirik ekonometrik baholash emas; kelgusidagi tadqiqotda rasmiy tumanlar kesimidagi ma’lumotlar asosida gipotezalarni tekshirish nazarda tutiladi.

Asosiy qism.

Hududiy farovonlikning shakllanishida uch asosiy bog‘lanish muhim: birinchidan, mehnat resurslari malakasi va ish beruvchilar talabi o‘rtasidagi muvofiqlik; ikkinchidan, tadbirkorlik faolligi va yangi daromad manbalarining paydo bo‘lishi; uchinchidan, transport, raqamli xizmatlar va ijtimoiy infratuzilmaning mehnat bozoriga kirish imkoniyatlarini kengaytirishi. Masalan, kasb-hunarga o‘qitish dasturi mahalliy korxonalar buyurtmasiga asoslanmasa, o‘qishni tugatgan shaxsning ishga joylashish ehtimoli kutilgan darajada oshmasligi mumkin.

Hududlar sharoitida hududlararo farqlarni hisobga olish alohida ahamiyatga ega. Turizm va savdo xizmatlari nisbatan rivojlangan hududlar bilan agrar faoliyat ustun bo‘lgan tumanlarda bandlikning tarkibi va daromad manbalari bir xil emas. Shuning uchun yagona chora-tadbirni barcha tumanlarda bir xil qo‘llash o‘rniga, mehnat resurslari, korxonalar ixtisoslashuvi va infratuzilma imkoniyatlari asosida manzilli dasturlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Taklif etilayotgan mexanizm quyidagi o‘zaro bog‘liq bosqichlardan iborat: 1) tumanlar kesimida ishchi kuchi ko‘nikmalari va bo‘sh ish o‘rinlariga bo‘lgan talabni aniqlash; 2) ish beruvchilar ishtirokida qisqa muddatli amaliy kasbiy tayyorgarlikni tashkil etish; 3) kichik biznes va o‘zini o‘zi band qilish tashabbuslarini bozor talabi hamda moliyaviy savodxonlik bilan uyg‘unlashtirish; 4) natijalarni faqat ishga joylashganlar soni emas, balki ishda saqlanib qolish, real daromad va mehnat unumdorligi orqali baholash.

Mexanizm samaradorligini o‘lchash uchun bandlik darajasi, ishsizlik darajasi, aholi jon boshiga real daromad, kichik biznesda yaratilgan barqaror ish o‘rinlari, kasbiy tayyorgarlikdan keyingi ishga joylashish ulushi kabi ko‘rsatkichlar tavsiya etiladi. Ularning dinamikasi hududlar kesimida solishtirilsa, resurslarni qaysi tuman

va faoliyat turiga yo‘naltirish samaraliroq ekanini aniqlash imkoniyati kengayadi. Bunda daromad o‘sishini faqat bandlik dasturlari bilan bog‘lab talqin qilmaslik, narxlar, migratsiya va umumiy iqtisodiy o‘sish kabi boshqa omillarni ham nazorat qilish lozim.

Xulosa.

Hududlarda aholi turmush farovonligini yuksaltirish uchun ish o‘rinlari sonini ko‘paytirishning o‘zi yetarli emas. Bandlik sifati, mehnat bozoridagi talab va taklif mutanosibligi, tadbirkorlikning iqtisodiy barqarorligi hamda infratuzilma imkoniyatlari birgalikda hisobga olinishi kerak. Hududlarda tumanlar xususiyatiga mos kasbiy tayyorgarlik, mahalliy biznes bilan hamkorlik va natijaga yo‘naltirilgan monitoring tizimini kuchaytirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning asosiy yo‘nalishlari sifatida taklif etiladi. Kelgusi izlanishlarda ushbu takliflar rasmiy statistik ma’lumotlar yordamida ekonometrik baholanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ–642-son, 2020-yil 20-oktabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida.
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Rasmiy statistika ma’lumotlari. https://stat.uz/
4. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2024. Geneva: ILO, 2024.
5. World Bank. World Development Report 2013: Jobs. Washington, DC: World Bank, 2012.
6. International Labour Organization. Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization. 19th International Conference of Labour Statisticians. Geneva: ILO, 2013.

7. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023/2024: Breaking the Gridlock. New York: UNDP, 2024.
8. World Bank. World Development Report 2019: The Changing Nature of Work. Washington, DC: World Bank, 2019.
9. OECD. Job Creation and Local Economic Development 2023: Bridging the Great Green Divide. Paris: OECD Publishing, 2023.
10. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. Normativ-huquqiy hujjatlar. https://lex.uz/